ELEKTRON XUKUMAT MODELLARI (G2G, G2B, G2C, G2E, V2V, V2S). INTERAKTIV XIZMATLAR

Orifjonova Mohidilxon Aqiljon qizi
Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg‘ona filiali magistr talabasi

Tojidinov Azizbek Ilhomjon o‘g‘li, Isoqjonova Sarvinoz Ilhomjon qizi
Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg‘ona filiali talabasi

Annotatsiya: *"Elektron hukumat" (Elektron hukumat) tushunchasining bir nechta ta'riflari mavjud. Iqtisodiy Hamkorlik va Rivojlanish Tashkiloti "elektron hukumat"ni "Axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan, xususan, Internetdan foydalanib hukumatni takomillashtirish vositasi sifatida" tarif berilgan vas hu kabi ma’lumotlar keltirib o‘tilgan.*

Kalit so‘zlar: *Elektron hukumat, G2C, G2B va G2G, G2C, Fuqarolar-Hukumat, QQS to'lash.*

Gartner Guruhining ta'rifiga ko'ra, "elektron hukumat" bu texnik vositalar, Internet va zamonaviy ommaviy axborot vositalaridan foydalangan holda xizmatlarni ko'rsatish, fuqarolarning siyosiy ishtiroki va boshqaruv jarayonini doimiy optimallashtirish tushunchasidir.

"Elektron hukumat to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni loyihasida "elektron hukumat" tushunchasi berilgan: "elektron hukumat" - bu davlat funktsiyalarini avtomatlashtirishga asoslangan davlat organlari faoliyatini tashkil etish shakli, shu jumladan jismoniy va yuridik shaxslarga elektron davlat xizmatlari ko'rsatish, davlat organlarining o'zaro munosabatlari. Axborotkommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ".

"Elektron hukumat" atamasi birinchi marta 1993 yil sentyabr oyida AQShda Klinton ma'muriyatining hukumat islohotlari to'g'risidagi hisobotning rasmiy sahifalarida paydo bo'lgan ("Yaxshi ishlaydigan va kam xarajat qiladigan hukumatni yaratish: shiorlardan natijagacha").

"Elektron hukumat" tushunchasi va atamasi yaqin davrda - XX asrning oxirida, ko'pgina davlatlar yuqori xarajatlar, qarorlarni qabul qilishdagi kechikishlar, yomon boshqaruv, korrupsiya va hokazolar bilan namoyon bo'lgan boshqaruvning past samaradorligi muammosiga duch kelganlarida paydo bo'ldi. 90-yillarda ba'zi mamlakatlarda elektron hukumatni joriy etish orqali davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish kontseptsiyasi taklif qilindi. Ushbu kontseptsiya tarafdorlari tijorat korporatsiyalari va davlat o'rtasida o'xshashliklar juda ko'p ekanligini ta'kidladilar. Samarali korporatsiyalar pullari bilan ularning mavjudligini ta'minlaydigan foydalanuvchilarning ehtiyojlariga yo'naltirilgan. Korporativ vazifalarga o'xshab, davlatning asosiy vazifasi soliq to'lovchining pulidan foydalangan holda aholiga ma'lum xizmatlarni optimallashtirishdir.

«Elektron hukumat» ni yaratish strategiyasi quyidagi qoidalarga asoslandi:

- markazlashtirmaslik - qarorlarni qabul qilish vakolatini markazlashtirilgan qarorlarni qabul qilish narxini pasaytirish maqsadida mintaqaviy va mahalliy boshqaruv darajasiga o'tkazish;
- qabul qilinayotgan qarorlar uchun davlat sektorining javobgarligini oshirish (korruptsiyaga qarshi kurashni rag'batlantirish mexanizmini yaratish);

- resurslarni boshqarish tizimini takomillashtirish, inson, moliyaviy va boshqa manbalardan foydalanish samaradorligini oshirish;
- xarajatlarni kamaytiradigan va qarorlar qabul qilishni yaxshilaydigan bozor munosabatlari elementlarini joriy etish;
- davlat sektorida axborotning barcha turlarini boshqarish uchun AKTdan foydalanish. "Elektron hukumat" G2C, G2B va G2G darajalarida o'zaro hamkorlikni avtomatlashtirishni ta'minlaydi.

Hukumat –Fuqarolarga(G2C) - Hukumat tomonidan davlat xizmat va axborotlarini bir tomonlama taqdim etish.

Fuqarolar-Hukumatga(G2C) - Fuqarolar va hukumat o‘rtasida axborot ayirboshlash imkoniyati.

Hukumat-Biznesga(G2B) - Biznesga hukumat bilan tranzaksiyalar uchun zarur bo‘lgan aniq axborotlarni taqdim etishdagi elektron tranzaksiyalardan tashkil topadi. Elektron xaridlar tizimini misol sifatida keltirish mumkin.

Biznes-Hukumatga(G2B) - Yanada samarali bo‘lishida, masalan, biznes-jarayonlarni boshqarish va elektron hisobga olish tizimlarini yaxshilash, yordam berish uchun hukumatga mahsulot va xizmatlarga taalluqli. Elektron xaridlar tizimi G2B bo‘lgani kabi B2Gda ham o‘zaro hamkorlikni ta’minlovchi ilova hisoblanadi.

Hukumat-Xodimlarga(G2E) - Davlat xizmatlarini boshqarishni yengillatish va davlat xizmatchilari bilan ichki aloqani ta’minlovchi tashabbuslardan tashkil topadi. Masalan, inson resurslarini onlayn-boshqarish tizimi.

Hukumat- Hukumatga(G2G) - Ma’lumotlar bazasi majmuasi doirasida davlat muassasa va tashkilotlari o‘rtasida onlayn axborot almashish va kommunikatsiyalar imkoniyatini beradi.

G2B / B2G darajasida «elektron hukumat» ning joriy etilishi tashqi manbalarni jalb qilish texnologiyalaridan maqbul foydalanish orqali davlat organlarining xarajatlarini kamaytiradi va davlat xaridlarining yanada shaffof tizimini (elektron xaridlar) yaratadi. Elektron davlat xaridlarining yagona tizimi davlat organlari kim oshdi savdolarini va ularni o'tkazish shartlarini e'lon qilishi kerak bo'lgan portalni yaratishni o'z ichiga oladi. Bu davlat xaridlari sohasida erkin raqobat muammosini hal qiladi va ayrim ishlab chiqaruvchilarga imtiyoz berish natijasida yuzaga keladigan bozor buzilishlaridan qochadi.

Nazorat qiluvchi davlat organlariga hisobot berish uchun nomaqbul uzoq vaqt sarflaydigan tijorat tashkilotlari uchun «elektron hukumat» quyidagi operatsiyalarni onlayn rejimida o'tkazishga imkon beradi: Employees ishchilar uchun ijtimoiy sug'urta fondlariga to'lovlar;

- QQS to'lash (deklaratsiya, deklaratsiyani tekshirish natijalari to'g'risida xabar berish);
- yangi kompaniyalarni ro'yxatdan o'tkazish;
- statistika organlariga ma'lumot taqdim etish;
- bojxona deklaratsiyasini topshirish va boshqalar.

Davlat - Davlatga (G2G)

- «elektron hukumat» davlat organlari o'rtasida ichki va tashqi aloqalarni o'rnatish uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga imkon beradi, shuningdek:
- davlat idoralari bilan hamkorligini takomillashtirish;
- axborot almashish samaradorligini oshirish;
- mahalliy rejalashtirish va boshqaruvni takomillashtirish;
- jamoatchilik fikri to'g'risida xolis ma'lumot berish;
- hukumatga ma'qul bo'lgan jamoatchilik fikrini shakllantirish.

G2G darajasidagi o'zaro aloqa nafaqat bitta, balki turli davlatlar bo'limlari o'rtasida ham elektron shaklda amalga oshiriladi. Hozirda bir qator xalqaro tashkilotlar davlatlararo hamkorlik uchun hujjatlar formatlarini standartlashtirmoqda. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Yevropa Iqtisodiy Komissiyasi xalqaro savdo uchun hujjatlar uchun standart - XMLga asoslangan UNeDocsni ishlab chiqdi.

Davlat-fuqarolarga (G2C / C2G). Endi fuqarolarga axborotni etkazish asosan ommaviy axborot vositalari orqali amalga oshiriladi va tartibsizdir. Odamlar kerak bo'lganda kerakli hujjatlar bilan tanishish imkoniga ega emaslar. Elektron hukumat tizimi fuqarolarga quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

- chet elda yashovchi odamlar o'z vatanlari ishlarida qatnasha oladilar. Elektron hukumatning joriy etilishi mavjud onlayn fuqarolar forumlari va elektron murojaatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Saylovlarni tashkil qilish uchun Internet (saylovchilarni onlayn ro'yxatdan o'tkazish, natijalarni e'lon qilish, ovoz berish jarayonini soddalashtirish uchun Internet tarmog'idan foydalanish) yanada kengroq qo'llaniladi. Onlayn saylovlar odamlar uchun qulay bo'lgan moslamadan foydalangan holda deyarli har qanday joyda ovoz berish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ergashev, O. M., & Turgunov, B. X. (2023). INTELLIGENT OPTOELECTRONIC DEVICES FOR MONITORING AND RECORDING MOVEMENT BASED ON HOLLOW FIBERS. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MATHEMATICAL THEORY AND COMPUTER SCIENCES*, *4*(5), 34-38.
2. Ergashev, O. M., Turgunov, B. X., & Turgunova, N. M. (2023). Microprocessor Control System for Heat Treatment of Reinforced Concrete Products. INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION, 2(5), 11-15.
3. Turgunova, N., Turgunov, B., & Umaraliyev, J. (2023). AUTOMATIC TEXT ANALYSIS. SYNTAX AND SEMANTIC ANALYSIS. Engineering problems and innovations.
4. Tojalievich, T. I., Mavlonjonovich, M. M., Tokhtasinovich, U. J., & Eraliyevich, T. A. (2022). Methods of implementation of information protection system. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(6), 1037-1040.
5. Tojiboev, I. T., Mamirkhojayev, M. M., Toychibaev, A. E., & Umaraliyev, J. T. (2021). Cash memory of the computer, memory address and their order. Academic research in educational sciences, 2(7), 37-43.
6. Umaraliyev, J., Turdaliyev, K., Isoqjonova, S., & Abduraximov, O. (2023). IT APPLICATIONS AND PROSPECTS IN EDUCATION. Interpretation and Researches, 1(11). извлечено от http://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/1277

7. Ilhomjon o‘g‘li, T. K., To‘xtasin o‘g‘li, U. J., & Azimjon o‘g‘li, A. O. (2023). ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR JAMIYATDAGI TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI. International Conference on Architecture and Civil Engineering, 1–3. Retrieved from https://conf.innovascience.uz/index.php/ICACE/article/view/31
8. Ilhomjon o‘g‘li, T. K., Jamshidbek To‘xtasin o‘g, U., & Azimjon o‘g‘li, A. O. (2023). AN ARTICLE ON THE PROGRESS OF MODERN TECHNOLOGIES IN SOCIETY. FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA, 2(6), 15-17.